

Odešel Vratislav Chromý...

V neděli 11. prosince 2022 přišla česká a slovenská klinická biochemie o jednu ze svých významných osobností druhé poloviny 20. století – ve věku 85 let zemřel v Brně prof. Ing. Vratislav Chromý, CSc.

Pocházel ze slováckého Kyjova, chemické inženýrství vystudoval v Bratislavě. Po absolutoriu nastoupil do tehdy mladého a rychle se rozvíjejícího národního podniku Lachema Brno. V padesátých a šedesátých letech dvacátého století stála československá vláda před problémem, jak vyřešit kritický nedostatek čistých chemikálií, které potřeboval nejen chemický průmysl, ale i nejrůznější odvětví národního hospodářství a v neposlední řadě i zdravotnictví a školství. Bylo rozhodnuto založit v Brně podnik Lachema, který měl tomuto problému čelit. Po začátkách provozů roztroušených v různých částech Brna se na začátku sedmdesátých let podnik přestěhoval do velkoryse pojatých továrenských prostor, nově vybudovaných v brněnském předměstí Řečkovice. Součástí podniku byl i Výzkumný ústav čistých chemikálií, který měl to štěstí, že do něj přišla řada výborných, většinou mladých chemiků, plných energie a tvůrčích nápadů. Záhy se ukázalo, že jedno z odvětví, která v socialistickém hospodářství trpěla nedostatkem čistých chemikálií, byla klinická biochemie. V té době se na Západě již začínaly pro potřeby klinicko-biochemických laboratoří vyrábět soupravy činidel pro stanovení určitých analytů i katalytických koncentrací (tehdy se říkalo aktivit) enzymů v krevním séru. Nejznámější byly soupravy firmy Boehringer Mannheim z tehdejšího Západního Německa. Lachema i díky Vratislavu Chromému tento trend včas zachytila a podobné soupravy začala vyvíjet také. Do čela výzkumné skupiny diagnostik se postavil právě Vratislav Chromý. Byla to šťastná volba, protože to byl nejen neúnavný badatel, ale i mimořádně schopný organizátor, logistik a propagátor. Pamětníci vzpomínají, že první Lachemou dodávané soupravy, později zvané Bio-LA-test, byly pro stanovení aktivity alkalické fosfatázy a TZR – to byla dnes již zapomenutá thymolová zákalová reakce.

Konec šedesátých, a hlavně sedmdesátá léta znamenala v klinické biochemii revoluci. Rozvoj přístrojové techniky, především fotometrů, konstričních pipet a dávkovačů na velmi malé objemy (např. tzv. eppendorfských pipet) vedl ke skokovému zmenšení potřebných objemů biologického materiálu i reagensií. Zatímco dříve bylo zpravidla třeba jedné zkumavky krve na jednu analýzu, teď bylo možné ze stejného množství krve udělat deset i více analýz. Zároveň se, ovšem mimo sovětský blok, objevovaly první automatické analyzátory. Medicína tento trend rychle zachytila a využila; vnitřnímu lékařství se najednou otevřel ohromný prostor laboratorní diagnostiky (podobný rozmach zažíva-

la i hematologie, imunologie a další obory). Požadavky na nemocniční biochemické laboratoře prudce rostly a soupravy Bio-LA-test umožňovaly zvýšené množství práce zvládnout. Nezanedbatelné bylo i to, že Lachema mimo jiné dokázala dovést ze Západu u nás nedostupné speciální biochemikálie a zakomponovat je do svých souprav. Chromý si velmi brzy uvědomil, že k vývoji a zlepšování souprav potřebuje úzký kontakt s praxí. Už první soupravy byly vyvíjeny a zkoušeny ve spolupráci s některými brněnskými laboratořemi – vzpomeňme alespoň laboratoř III. interní kliniky Fakultní nemocnice u sv. Anny, kterou vedl Josef Továrek. Do širšího povědomí laboratorní veřejnosti se Chromý dostal aktivní účastí na všemožných odborných konferencích a sjezdech Československé společnosti klinické biochemie i sjezdů její laborantské sekce. Díky jeho neúnavné propagaci soupravy postupně do značné míry vytlačily pracnou přípravu reagensií i kalibračních materiálů. Víceméně nenásilně tak metody z Lachemy znamenaly metodické sjednocení a v důsledku lepší srovnatelnost výsledků mezi laboratořemi – to vše v době, kdy mezilaboratorní kontrola kvality byla v plenkách. Velmi brzy začala Lachema své soupravy také vyvázet zejména do zemí tehdejšího socialistického tábora, hlavně do SSSR. A tu opět byl Vratislav Chromý neúnavným propagátorem a šířitelem. Se svými soupravami procestoval celý tehdejší Sovětský svaz – nejen Moskvu a Petrohrad, ale i středoaasijské republiky, Ukrajinu a Moldavsko. Do tehdejšího SSSR se vyváželo až 80 % souprav. Kuriozitou je, že protože tam neměli žádné mikropipety, přidávaly se do souprav na stanovení močoviny dočasně konstriční pipety z Kavalleru Sázava. Rusové si na to zvykli a chtěli to pak pořád. Druhým proudem laboratorní diagnostiky z Lachemy byly diagnostické proužky BioPhan pro semikvantitativní analýzu moči. Zpočátku na filtračním papíře a pro jednotlivá určení, později pro více průkazů látek na jednom proužku, a v souladu se světovým trendem už na plastovém nosiči. Za všemi těmito produkty stály tisíce hodin práce Vratislava Chromého a jeho spolupracovníků – vzpomeňme aspoň dr. J. Gregorka, dr. J. Fischera a PhMr. Martu Valičkovou. V sedmdesátých letech Chromý dokonce na několik let přešel do Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně. Věnoval se tam hlavně optimalizaci stanovení katalytických koncentrací enzymů, zejména alkalické fosfatázy. V té době se ustavila i česko-slovenská celostátní komise pro standardizaci a unifikaci v klinické biochemii při českém MZd pod vedením hlavního odborníka pro klinickou biochemii prof. J. Masopusta (vystřídal prof. J. Homolku). Prof. Chromý v ní byl navysost aktivním členem a umožnil rychlý převod řady tam standardizovaných metod pro klinicko-biochemické analyty a parametry do formy testovacích souprav Bio-LA-test. Ty byly pak zcela srovnatelné s tím, co se v Evropě tehdy vyrábělo. Zajistil v té době zcela neob-

vyklé přímé napojení vývoje a výzkumu na aktuální průmyslovou výrobu [1]! V rámci této tvůrčí spolupráce tak vznikly některé testovací soupravy Bio-LA-test na světové (pro stanovení katalytických koncentrací ALP) či evropské úrovni (např. stanovení, bilirubinu, celkových bílkovin, cholesterolu, glukózy, kreatininu, kat. k. rutinálních enzymů aj). Samozřejmě, že se pak tyto soupravy okamžitě začaly používat prakticky ve všech klinicko-biochemických laboratořích nejen v Československu, ale všude ve východní Evropě.

Během celého svého působení Chromý přihlásil celou řadu patentů a vynálezů a nespočet tzv. zlepšovacích návrhů. Z jeho iniciativy vzešly také odborné lachemské konference ve Znojmě. Vratislav tam byl ve svém živlu, byl totiž i výborným společníkem a organizátorem společenských večerů, které tento podnik provázely. Vždy sršel inteligentním humorem a jeho prezentace byly pravidelně odměňovány nadšeným potleskem.

Po návratu do Lachemy se v nových poměrech stal ředitelem sekce diagnostiky, to už se ale těžiště práce v podniku přesouvalo jinde. Privatizace Lachemě nepomohla, měnili se vlastníci podniku, vlastní výzkum pozbyl smysl. V české a slovenské laboratorní diagnostice nastala druhá revoluce – v laboratořích se ocitly nejmodernější automatické analyzátoři a s nimi i specializované soupravy reagensů z celého světa. To už Vratislav Chromý mohl odejít do zaslouženého důchodu; to by však nebyl on, aby si nenašel místo na

katedře analytické chemie Přírodovědecké fakulty MU, kde již v seniorském věku dosáhl až titulu univerzitního profesora. Jeho věhlas však přesáhl čistě odborné kruhy – Zastupitelstvo města Brna mu v roce 2003 udělilo Cenu města Brna v oboru přírodních věd. Konečně v r. 2004 byla jeho práce oceněna výborem České společnosti klinické biochemie čestným uznáním „Za zásluhy o obor klinické biochemie a laboratorní medicíny“ a o tři roky později mu bylo uděleno čestné členství České společnosti klinické biochemie.

Pro dnes již starší generaci klinických biochemiků – vysokoškoláků i laborantek a laborantů je odchod profesora Chromého také koncem éry velkého vzestupu československé klinické biochemie. Budeme si jej pamatovat nejen jako skvělého odborníka hýřícího nápady, ale i jako přítele, vynikajícího organizátora a společníka sršícího inteligentním humorem.

Josef Kratochvíla

Sestavili: L. Zahradníček, M. Pollak, J. Kratochvíla, B. Friedecký

Literatura

1. **Kolektiv autorů:** Doporučení metody v klinické biochemii. Zdravotnické aktuality 224. Avicenum 1991.